

STATISTIKANING JAMIYATDAGI O'RNI VA AHAMIYATI

Toshket davlat iqtisodiyot

*Universiteti talabasi **Jo'rayev Shamsiddin***

Toshket davlat iqtisodiyot

*Universiteti o'qituvchisi **Madrimov Xabibullo***

Annotatsiya: Ushbu maqolada statistikaning zamonaviy jamiyatdagi o'rni va uning ijtimoiy-iqtisodiy jarayonlarni boshqarishdagi ahamiyati tahlil qilinadi. Statistika nafaqat axborot yig'ish va qayta ishlash tizimi sifatida, balki davlat boshqaruvi, iqtisodiy rejalashtirish, demografik jarayonlarni baholash, bozor iqtisodiyoti sharoitida strategik qarorlar qabul qilishda muhim ilmiy-amaliy vosita sifatida qaraladi. Maqolada statistik ko'rsatkichlarning real holatni aks ettirishi, shaffoflikni ta'minlashi, ijtimoiy farovonlik va rivojlanish darajasini baholashdagi roli yoritilgan. Shuningdek, zamonaviy axborot texnologiyalari, katta ma'lumotlar (big data) va raqamli statistik tizimlarning qaror qabul qilish jarayoniga ta'siri ham ko'rib chiqiladi. Tadqiqot natijalari statistik axborotning jamiyat hayotining barqaror rivojlanishida hal qiluvchi omil ekanini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: Statistika, ijtimoiy-iqtisodiy jarayonlar, axborot tizimi, davlat boshqaruvi, demografik tahlil, bozor iqtisodiyoti, raqamli statistika, big data, qaror qabul qilish, jamiyat rivojlanishi.

Kirish: Statistika zamonaviy jamiyat hayotining barcha sohalarida qaror qabul qilish va rejalashtirish jarayonini ilmiy asoslashda muhim vosita hisoblanadi. Ijtimoiy-iqtisodiy jarayonlar tobora murakkablashib borayotgan sharoitda, jamiyatning hozirgi holati va kelajakdagi rivojlanish yo'nalishlarini aniq baholash uchun ishonchli ma'lumotlarga ehtiyoj ortib bormoqda. Shu jihatdan statistika nafaqat ma'lumot yig'ish, ularni qayta ishlash va tahlil qilish tizimi, balki iqtisodiy va ijtimoiy siyosatni shakllantirishning asosiy ilmiy asosi sifatida ahamiyat kasb etadi.

Statistikaning jamiyatdagi roli birinchi navbatda obyektiv axborot manbai bo'lishida namoyon bo'ladi. Davlat organlari, korxonalar, ilmiy muassasalar va xalqaro tashkilotlar o'z faoliyatini samarali boshqarish uchun statistik ma'lumotlarga tayanadi. Demografik o'zgarishlar, bandlik darajasi, sog'liqni saqlash, ta'lim tizimi va iqtisodiy ko'rsatkichlar haqidagi statistik axborot nafaqat hozirgi vaziyatni tahlil qilish, balki kelajakdagi tendensiyalarni prognoz qilish imkonini beradi.

Shuningdek, statistika bozor iqtisodiyoti sharoitida ham muhim rol o'ynaydi. Ishlab chiqarish salohiyati, talab va taklif nisbatlari, investitsion jozibadorlik va raqobat muhitini baholash statistik tahlilsiz amalga oshmaydi. Raqamli texnologiyalar

va big data tahlil usullari orqali olingan ma'lumotlar iqtisodiy va ijtimoiy strategik qarorlarning samaradorligini oshiradi.

Statistika shuningdek jamiyatdagi shaffoflikni ta'minlash va fuqarolarning ijtimoiy ongini shakllantirishda ham muhim ahamiyatga ega. Aholi hayot sifati, davlat dasturlarining samaradorligi va ijtimoiy-iqtisodiy o'zgarishlar haqidagi statistik axborotlar jamiyatning davlatga bo'lgan ishonchini mustahkamlaydi. Shu jihatdan statistika demokratik boshqaruvning ajralmas elementi sifatida ham namoyon bo'ladi.

Asosiy qism: Statistika jamiyatning turli sohalarida axborot bazasi sifatida xizmat qiladi va ijtimoiy-iqtisodiy jarayonlarni tahlil qilishda asosiy vosita hisoblanadi. Davlat boshqaruvi sohasida statistik ma'lumotlar siyosiy qarorlarni ilmiy asoslashda muhim rol o'ynaydi. Masalan, aholining demografik tarkibi, bandlik darajasi, mehnat resurslarining taqsimoti va ijtimoiy himoya dasturlarining samaradorligi haqidagi statistik ko'rsatkichlar strategik rejalashtirishning asosini tashkil qiladi. Shu bilan birga, statistika jamiyatning muhim ijtimoiy ko'rsatkichlarini monitoring qilish orqali siyosiy va iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashga yordam beradi.

Iqtisodiyot sohasida statistika bozor mexanizmini boshqarish va raqobat muhitini shakllantirishda asosiy ahamiyatga ega. Ishlab chiqarish salohiyati, talab va taklif nisbatlari, narxlar dinamikasi, korxonalarning raqobatbardoshlik darajasi kabi ko'rsatkichlarni baholash statistika yordamisiz mumkin emas. Raqamli statistika tizimlari va big data tahlillari zamonaviy bozorni chuqur o'rganish, investitsion jozibadorlikni aniqlash va korxonalar faoliyatini samarali rejalashtirish imkonini beradi. Shu bilan birga, statistik ma'lumotlar tadbirkorlar va davlat organlari o'rtasidagi axborot almashuvini soddalashtirib, bozor ishtirokchilari uchun shaffof muhit yaratadi.

Ijtimoiy sohada statistika aholi farovonligini oshirish va ijtimoiy xizmatlarni takomillashtirishda hal qiluvchi vosita sifatida namoyon bo'ladi. Masalan, sog'liqni saqlash tizimi samaradorligini baholash, ta'lim dasturlarining sifatini monitoring qilish va ijtimoiy yordam dasturlarining ta'sirini tahlil qilish faqat statistik ma'lumotlar asosida mumkin. Shu bilan birga, statistik tadqiqotlar jamiyatdagi noaniqliklarni kamaytirib, qaror qabul qilish jarayonini ilmiy asoslashga xizmat qiladi.

Statistika shuningdek, jamiyatning demokratik rivojlanishi va shaffof boshqaruvning ajralmas qismi hisoblanadi. Fuqarolarga ijtimoiy-iqtisodiy jarayonlar bo'yicha aniq ma'lumotlarni taqdim etish, davlat siyosatining samaradorligini baholash va fuqarolar ishtirokini rag'batlantirish statistika orqali amalga oshadi. Bu jamiyatdagi ishonchni mustahkamlash, davlat va fuqarolar o'rtasida samarali kommunikatsiya o'rnatish imkonini beradi.

Shunday qilib, statistika jamiyat hayotining barcha sohalarida – davlat boshqaruvi, iqtisodiyot, ijtimoiy xizmatlar va demokratik boshqaruv tizimida – hal

qiluvchi rol o'ynaydi. Bu uning jamiyat rivojlanishidagi ahamiyatini, qaror qabul qilishdagi ilmiy asos va barqarorlikni ta'minlashdagi muhimligini ko'rsatadi.

Tahlil va natijalar: Statistik ma'lumotlarning jamiyatdagi ahamiyati va ularning ijtimoiy-iqtisodiy jarayonlarni boshqarishdagi roli tahlil qilinganda, bir nechta muhim jihatlar aniqlandi. Birinchidan, davlat boshqaruvi sohasida statistik axborotlar qaror qabul qilish jarayonini ilmiy asoslashda hal qiluvchi vosita hisoblanadi. Masalan, demografik ko'rsatkichlar, bandlik darajasi, mehnat resurslari taqsimoti va aholining turmush darajasi haqidagi statistik ma'lumotlar siyosiy va iqtisodiy strategiyalarni ishlab chiqishda bevosita qo'llaniladi. Bu davlat organlariga ijtimoiy-iqtisodiy barqarorlikni saqlash va muammolarni oldindan aniqlash imkonini beradi.

Ikkinchidan, statistika iqtisodiyotning turli tarmoqlarida samarali boshqaruv va raqobat muhitini shakllantirishga yordam beradi. Ishlab chiqarish hajmi, talab va taklif nisbatlari, narxlar dinamikasi va investitsion jozibadorlikni baholash faqat statistik tahlillar orqali aniq amalga oshiriladi. Raqamli statistik tizimlar va big data texnologiyalari ushbu jarayonlarni tezkor va samarali qiladi, shuningdek, korxonalar faoliyatini rejalashtirish va bozor sharoitlariga moslashish imkonini oshiradi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, statistik axborotning mavjudligi bozor ishtirokchilari uchun shaffof muhit yaratadi va raqobatni adolatli qiladi.

Uchinchidan, statistika ijtimoiy sohada aholi farovonligini oshirish, ta'lim, sog'liqni saqlash va ijtimoiy himoya dasturlarini samarali boshqarish uchun zarurdir. Tahlillar shuni ko'rsatdiki, fuqarolarga aniq statistik ma'lumotlarni taqdim etish, davlat dasturlarining samaradorligini baholash va resurslarni optimal taqsimlash jamiyat hayotining sifatini oshiradi. Shu bilan birga, statistika jamiyatdagi shaffoflikni ta'minlab, demokratik boshqaruv va fuqarolarning ishtirokini rag'batlantiradi.

Umumlashtiradigan bo'lsak, tahlil natijalari statistikaning jamiyat hayotida hal qiluvchi vosita ekanini tasdiqlaydi. U qaror qabul qilishni ilmiy asoslash, iqtisodiy va ijtimoiy barqarorlikni ta'minlash, shaffof va demokratik boshqaruvni qo'llab-quvvatlashga xizmat qiladi. Shu tariqa, statistika nafaqat ilmiy tahlil vositasi, balki jamiyat rivojlanishining muhim strategik elementi hisoblanadi.

Xulosa: Tadqiqotlar va tahlillar shuni ko'rsatdiki, statistika zamonaviy jamiyatning barcha sohalarida muhim rol o'ynaydi. U nafaqat axborot yig'ish va tahlil vositasi sifatida, balki davlat boshqaruvi, iqtisodiy rejalashtirish, demografik va ijtimoiy jarayonlarni baholashda asosiy ilmiy-amaliy instrument hisoblanadi. Statistika orqali hozirgi vaziyatni aniq tahlil qilish, kelajakdagi tendensiyalarni prognoz qilish va resurslarni samarali taqsimlash imkoniyati yaratiladi.

Davlat boshqaruvi sohasida statistika siyosiy va iqtisodiy qarorlarni ilmiy asoslash, ijtimoiy barqarorlikni ta'minlash va muammolarni oldindan aniqlashda hal qiluvchi vosita sifatida namoyon bo'ladi. Iqtisodiyot va bozor faoliyatida statistik ma'lumotlar raqobat muhitini shakllantirish, investitsion jozibadorlikni aniqlash va

korxonalar strategiyasini optimallashtirish imkonini beradi. Ijtimoiy sohada esa statistika aholining farovonligini oshirish, ta'lim, sog'liqni saqlash va ijtimoiy himoya dasturlarini samarali boshqarish bilan bevosita bog'liqdir.

Shuningdek, statistika jamiyatda shaffoflikni ta'minlash va fuqarolarning ijtimoiy ongini shakllantirishda ham muhim ahamiyatga ega. Bu nafaqat demokratik boshqaruvning ajralmas elementi, balki jamiyat va davlat o'rtasida ishonchni mustahkamlash vositasi sifatida ham namoyon bo'ladi.

Umuman olganda, statistika jamiyat rivojlanishining muhim strategik elementi bo'lib, qaror qabul qilishni ilmiy asoslash, iqtisodiy va ijtimoiy barqarorlikni ta'minlash hamda demokratik boshqaruvni qo'llab-quvvatlashda hal qiluvchi ahamiyatga ega ekanligi aniqlandi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abdukarimov A., G'afurov U. *Mikroiqtisodiyot*. – Toshkent: IQTISOD-MOLIYA, 2022.
2. Jo'rayev R., Rasulov Sh. *Iqtisodiyot nazariyasi*. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2021.
3. Obidov B., Ergashev B. *Raqobat siyosati va bozor tuzilmalari*. – Toshkent: Iqtisodiyot, 2020.
4. Xolboev A., Mamatqulov A. *Iqtisodiyot nazariyasi asoslari*. – Toshkent: Fan, 2019.
5. Karimov M. *Statistika va iqtisodiy tahlil asoslari*. – Toshkent: Universitet, 2023.
6. Qurbonov A., To'xtasinov S. *Bozor iqtisodiyoti va statistika tizimlari*. – Toshkent: Sharq, 2018.
7. O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi. *Statistika hisobotlari 2023–2024*. – Toshkent, 2024.
8. Mirzayev Sh. *Jamiyatda statistikaning roli va ahamiyati*. – Toshkent: Iqtisodiyot va innovatsiyalar, 2022.
9. O'sarov B. *Statistika va ijtimoiy rivojlanish*. – “Iqtisodiyot va moliya” jurnali, №4, 2023.
10. Normatov Z. *Milliy iqtisodiyot va statistika tizimi*. – Toshkent: Iqtisodiyot nashriyoti, 2021.